

บทที่ ๒

แนวความคิดพื้นฐานของโส บาบ

๑. อภิปรัชญา (Metaphysics)

คำถามพื้นฐานทางปรัชญาของสาขาวิชาอภิปรัชญา ที่มักจะถามกัน ครอบคลุมก็คือ อะไรคือความเป็นจริง อะไรคือสิ่งที่ เป็นจริงสูงสุด (Ultimate reality) และอะไรคือธาตุแท้หรือ เนื้อแท้ของมนุษย์

คัมภีร์พระเวทได้รับการยอมรับจากสายธารทางวัฒนธรรมของอินเดีย เป็นที่รวมแห่งความรู้ต่างๆ เป็นศรุต ซึ่งก็คือคำสอนซึ่งเป็นพระวาจาของ พระผู้ เป็นเจ้าโดยตรง^๑ หรือสิ่งที่เรียนรู้โดยการฟัง และได้เริ่มตอบคำถาม ที่นักอภิปรัชญาในยุคสมัยต่างๆสนใจ นั่นก็คือ อะไรเป็นความจริงสูงสุด คัมภีร์ อูpanishad ซึ่งเป็นตอนสุดท้ายในคัมภีร์พระเวทนั้น ได้บอกเราว่า " พระเวท เป็นที่รวมแห่งความรู้ต่างๆ เป็นสิ่งที่เกิดจากพรหมัน ออกมากับลมหายใจของ พรหมัน...ความรู้เกี่ยวกับพระเวททั้งสิ้น แม้จะเป็นสิ่งจาเป็นก็หาได้ชื่อว่า เป็น ความรู้ที่แท้จริงไม่ ความรู้ที่แท้จริง คือความรู้เกี่ยวกับพรหมันหรืออาคมัน "๒ ฉะนั้นสิ่งสูงสุดตามคำสอนของคัมภีร์อูpanishadก็คือ พรหมัน หรืออาคมันนั่นเอง

๑. สุนทร ณ รังษี , ปรัชญาอินเดีย : ประวัติและลัทธิ , พิมพ์ ครั้งที่ ๑ (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , ๒๕๓๐) หน้า ๓๐ .

๒. เรื่องเดียวกัน , หน้า ๓๐ .

โส บาบ่า กล่าวว่า คัมภีร์พระเวท ได้ประกาศคติบท (Maxim) อันยิ่งใหญ่ ๔ บท เรียกว่า มหาวาक्यสี่ (Four Mahaavaakyas) คือ ๑. ปรัชฌานมุ พรหมฺมา (Prajnaanam Brahma) ๒. อหฺมฺ พรหมสฺมิ (Aham Brahmaasmi) ๓. ตฺถฺ ทฺวํ อสิ (Thath Thwam Asi) ๔. อฺยฺมฺ อฺถฺมา พรหมฺมา (Ayam Aathma Brahma)^๓ และได้ให้ทรรศนะอธิบายความหมายของมหาวาक्यทั้งสี่ดังต่อไปนี้

๑.๑ ปรัชฌานมุ พรหมฺมา (Prajnaanam Brahma) ถ้าถามว่าอะไรคือ "ปรัชฌานมุ" ก็ตอบได้ว่าเป็น จิตบริสุทธิ์ หรือ สติสำนึก (Consciousness or Awareness) ท่านโส บาบ่าชี้คำว่า ไชตันยัม (Chaitanyam) จิตบริสุทธิ์นี้ได้แผ่ซ่านแทรกซึมอยู่ในทุกสิ่งทุกอย่างที่พระเจ้าเป็นผู้เป็นเจ้าของได้ทรงสร้างขึ้น (Creation) เช่น มนุษย์ สัตว์ พืช และสิ่งมีชีวิตทั้งหลาย จิตบริสุทธิ์ที่ครอบคลุมทุกสิ่งทุกอย่างนี้จึงถือว่าเป็นสิ่งสมบูรณ์ (Absolute) หรือ พรหมัน เป็นที่เกิด และเป็นที่อยู่อาศัยของสิ่งทั้งหลาย พรหมันจึงหมายถึง สิ่งที่ได้แผ่ซ่านและแทรกซึมอยู่ทั่วไปในสิ่งทั้งหลาย อยู่เหนือ (Transcends) ร่างกาย และจิตใจ อยู่พ้น (beyond) สภาวะของการตื่น การฝัน และการหลับสนิท

เนื่องจาก "พรหมัน" ซึ่งแทรกซึมอยู่ทั่วไปนี้เป็นสิ่งเดียวกัน (identical) กับ "อหฺมฺ" หรือ ตัวคนสากล ซึ่งอาจเขียนแทนความหมายด้วยอักษรไอตัวใหญ่ในภาษาอังกฤษ (I) คัมภีร์พระเวทจึงได้ให้คติบทที่สองว่า "อหฺมฺ พรหมสฺมิ" แปลได้ว่า "ฉันคือพรหมัน" สิ่งนี้เน้นย้ำความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของ "ฉัน" และ "พรหมัน"

๓. Sai Baba, The Message of the Veda Vaakyas : SANATHANA SARATHI (January 1993) : 22-24.

เพราะฉะนั้น คำว่า "พระผู้เป็นเจ้า" คำว่า "พรหมัน" คำว่า "จิตบริสุทธิ์" คำว่า "การแผ่ชานแทรกซึม" จึงมีสิ่งที่มีที่เป็น ด้วยรูปและนามที่แตกต่างกัน แท้จริงแล้ว ในทรรศนะของไอ บาบา เห็นว่า สิ่งที่มีที่เป็นข้างคั้นนั้นคือสิ่งเดียวกัน (identical) แต่พรหมันนั้นก็มอวิยะ และแขนขาที่มีความแตกต่างหลากหลายด้วยเช่นกัน ตัวอย่างเช่น มีร่างกายของมนุษย์คนหนึ่ง ร่างกายนี้มีชื่อเรียกหนึ่งชื่อ แต่ภายในร่างกายนี้ มีมือ ๒ มือ มีตา ๒ ตา มีหู ๒ หู เป็นต้น งานานองเดียวกัน หลักการของพรหมัน กับหลักการของ พรุชณา (Prajna) นั้น ก็มีคุณลักษณะของการแผ่ชานแทรกซึม มีความเป็นทุกอย่าง (Wholeness or Paripoornatvam) และจิตบริสุทธิ์ หรือสติสำนึก พระผู้เป็นเจ้าจึง เป็นรูปเต็มของส่วนประกอบต่างวทั้งหมดดังกล่าวข้างคั้นนี้^๔

คั้งนั้น การประกาศของคัมภีร์พระเวทว่า "พรุชณานมุ พรุหมา" จึงแปลความได้เท่ากับ "พรหมัน คือ จิตบริสุทธิ์" ถาว่า จิตบริสุทธิ์นี้อยู่ที่ใด คอบาได้ว่า มันอยู่ในทุกวที่ทุกวแห่ง ไม่มีสถานที่ใดเลยที่ปราศจากจิตบริสุทธิ์ บนพื้นฐานของหลักการนี้จึงสรุปถึงการประกาศของคัมภีร์พระเวทได้เป็นคั้งนี้:

พระผู้เป็นเจ้านั้นอยู่ในทุกหนทุกแห่ง (Omnipresent) เป็นผู้ทรงพลานุภาพสูงสุด (Omnipotent) และเป็นสัพพัญญ คือ ฐานทุกสิ่งทุกอย่าง ทั้งพระองค์เอง และสิ่งคั้งบวง ทั้งในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต (Omniscient)^๕

๔. Sai Baba, The Message of the Veda Vaakyas : SANATHANA SARATHI (January 1993) : 22.

๕. พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา อังกฤษ - ไทย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อมรินทร์ พรันคั้ง กรู๊ป , ๒๕๓๒), หน้า ๘๕.

๑.๒. อหฺมฺ พรฺหมสฺมิ (Aham Brahmaasmi) เป็นคติบทที่สองที่ประกาศโดยคัมภีร์พระเวท สามารถพิจารณาว่าวลีนี้แยกได้เป็น ๓ คำคือ หนึ่ง คำว่า "อหฺมฺ" (Aham) สอง คำว่า "พรฺหมฯ" (Brahma) และ สาม คำว่า "อาสฺมิ"

อหฺมฺ (Aham) นั้นหมายถึง ความเป็นทุกสิ่งทุกอย่าง (Wholeness or Paripoornathvam) สิ่งนี้มีมาซึ่งสิ่งที่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา สถานที่ หรือสภาวะแวดล้อม "อหฺมฺ" นี้ยังมีความหมายอีกความหมายหนึ่ง กล่าวคือ ผู้เป็นประจักษ์พยาน (Witness or Saakshi) หมายความว่า พระผู้เป็นเจ้าของเป็นผู้รู้ ผู้เห็นในทุกว่สิ่ง ทั้งในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต แต่ทรงมิได้หันเหไปตามกระแสของสิ่งที่ผ่านมา แล้วก็ผ่านไปนั้น

พรฺหมฯ หมายถึง หลักการที่เป็นหลักฐานของธาตุทั้ง ๕ ได้แก่ ดิน น้ำ ลม ไฟ และอากาศ หรือ อีเธอร์ ไม่มีความแตกต่างอันใดเลยระหว่าง "อหฺมฺ" และ "พรฺหมฯ" ทั้งสองอาศัยซึ่งกันและกัน และมีอาจแยกจากกันได้ ในส่วนของ "อหฺมฺ" นั้น ก็มีคุณลักษณะของการแผ่ฐานแทรกซึมอยู่ด้วยเช่นกันในธาตุทั้ง ๕

ส่วน "อาสฺมิ" (Asmi) เป็นการรวม "อหฺมฺ" และ "พรฺหมฯ" มิให้แยกจากกัน แต่ให้รวมกันเป็นหนึ่ง และเป็นสิ่งเดียวกัน และนี่ก็คือความหมายของ "อหฺมฺ พรฺหมสฺมิ"

๑.๓. ตฺถฺ ทฺวํ อสิ (Thath Thwam Asi) คติบทที่สาม คือ "ตฺถฺ ทฺวํ อสิ" "ตฺถฺ" หมายถึง สิ่งซึ่งยังคงอยู่ไม่เปลี่ยนแปลง ทั้งก่อนและหลังจากการสร้างสรรค์ของพระผู้เป็นเจ้าของ ไม่มีนาม และรูป ดังนั้นจึงเรียกว่าเป็น "สิ่งที่มีอยู่เป็นอยู่" (Being) หรือ สัต เป็นภาวะนิรันดร อยู่เหนือสถานะแห่งกาลเวลา และสถานที่

ส่วนคำที่สอง "ทวม" (Thwam) กล่าวถึงสิ่งซึ่งมีรูปและนาม ประกอบไปด้วยร่างกาย (body) จิตใจ (mind) ปัญญา (intellect) และ อหฺคารณ (Antahkarana)^๖ หรือเจตจางง (Will) สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่มืออยู่ในโลกแห่งปรากฏการณ์ (phenomenal world) ด้วยหลักการแห่ง พรชณา (Prajna) หรือ จิตบริสุทธิ์ หรือ อาคมัน ซึ่งเข้าปะ "สิ่งสภคย" อยู่ในสิ่งที่มีรูปทุกวสิ่ง จึงเกิดมีการ "เชื่อมกัน" ระหว่างสิ่งที่ไร้รูปกับสิ่งที่มีรูป ข้อนี้เป็นหลักการที่จะใช้อธิบายปัญหาเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างจิตกับกาย ซึ่งจะอธิบายต่อไปในเรื่องญาณวิทยา ดังนั้น "ทวม" จึงได้มาซึ่งคุณลักษณะแห่ง "ตต" ด้วย

มีตัวอย่างของช่างแกะสลัก ที่ท่านโส บาบาวใช้อธิบายเสมอถึงความหมายของคาวนี้ มีช่างแกะสลักคนหนึ่ง ได้ขึ้นไปตัดหินบนภูเขา โดยคัดออก เป็นก้อน เล็กพอที่จะแกะสลักให้เป็นรูปของพระภคษณะ ในขณะที่ใช้ส่วกับสื่อนทการแกะรูปพระภคษณะอยู่นั้น เขาก็ได้กวาคหินที่ไม่ต้องการทิ้งไป เขาคต้องการเพียงรูปแกะสลักของพระภคษณะ ที่สามารถใช้ได้สำหรับการบูชาได้เท่านั้น และเมื่อเทวรูปของพระภคษณะแกะสลัก เสร็จสมบูรณ์ ก็ได้รับการอัญเชิญไปตั้งไว้ยังแท่นบูชาของวัด เพื่อการบูชาประจำวัน หลังจากย้ายเทวรูปไปแล้ว หินที่เหลือก็ยังคงอยู่บนภูเขา หินส่วนนี้ไม่มีชื่อ และมีรูปร่างที่ไม่ได้สัดส่ว ก็คงอยากจะร้องขึ้นมาบ้างว่า "เราก้เป็นหินเช่นเดียวกับ สิ่งนั้น" (เทวรูปพระภคษณะ) ครั้งหนึ่งเราเคยอยู่ด้วยกันบนภูเขา แต่เนื่องจากหินบางก้อนได้รับการตั้งชื่อ และมีรูปร่างได้สัดส่ว เราเลยกลายเป็นสิ่งที่แตกต่างไปจากกัน แต่ความเป็นพระผู้ เป็นเจ้าซึ่งสิ่งสภคยอยู่ในพวก เราทั้งหลายมีเพียง "หนึ่ง" และเป็นสิ่ง เดียวกัน^๗

๖. Sai Baba, The Message of the Veda Vaakyas : SANATHANA SARATHI (January 1993) : 23.

๗. Ibid., p. 23.

งานทานองเดียวกัน ร่างกาย จิตใจ ปัญญาหรือพุทธิ และเจตจำนง ก็เกิดขึ้นมาจาก "คต" ถ้าแยกสิ่งที่เป็นพื้นฐาน ที่เรียกว่า "สัทวะ" (Sathwic) เหล่านี้ ออกจากร่างกาย ร่างกายและสิ่งอื่น ๆ ก็จะได้รับประโยชน์โดยสิ้นเชิง ร่างกาย จิตใจ พุทธิปัญญา และเจตจำนง จะยังเป็นสิ่งจำเป็น คราบเก่าที่ยังค้างอยู่ใน โลกปกติ การกระทำการบริการรับใช้ใคร ๆ จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อต้องมีร่างกาย เป็นอันดับแรกก่อน การคิดเกี่ยวกับสิ่งใดก็ตาม เราต้องการจิตใจ การไต่ถาม ค้นคว้า วิจัย เข้าไปในหัวข้อเรื่องใด เราต้องใช้พุทธิปัญญาเพื่อทำความเข้าใจ ดังนั้น เครื่องมืออันดับแรก สำหรับการดำเนินการทางโลกก็คือ ร่างกาย จิตใจ และพุทธิปัญญา อย่างไรก็ตาม สิ่งเหล่านี้เป็นเพียงเครื่องมือ เครื่องใช้ เท่านั้น ยังมีผู้ที่ทำให้สิ่งเหล่านี้ทำงานได้ นั่นก็คือ "คต" ซึ่งค้างอยู่ในร่างกาย จิตใจ และพุทธิปัญญา นอกจากนั้นแล้ว "อนุกรรม" หรือเจตจำนง จะคัดลีนใจ เลือก ให้ร่างกาย จิตใจ และพุทธิปัญญา ทาหน้าที่ของมันไปตามลำดับ

ยังมีตัวอย่างอีกตัวอย่างหนึ่ง ในเรื่องของมหาสมุทรซึ่งลึกล้ำสุดหยั่งถึง ในมหาสมุทรนั้นมีคลื่นเกิดขึ้นจากมหาสมุทรนับจำนวนมิได้ ในคลื่นแต่ละคลื่นที่เกิดขึ้นมานั้นก็ดูเหมือนแตกต่างกันและกัน แต่ก็มิได้แตกต่างกันอย่างแท้จริง มันยังคงแสดงให้เห็นถึงความเป็น "น้ำ" ที่มาจากมหาสมุทรเดียวกัน มีเพียงรูปแบบของคลื่นเท่านั้นที่ปรากฏว่า มีหลากหลาย จากคลื่นน้ำทะเลก็แตกเป็นฟอง ฟองก็มีอาจแยกได้จากคลื่น หรืออาจกล่าวได้ว่า ฟองไม่สามารถแยกตัวเองออกไป จากคลื่น และคลื่นก็ไม่สามารถแยกตัวมันเองออกจากน้ำทะเล ดังนั้นมหาสมุทรจึงแสดงตัวอยู่ในทั้งคลื่นและฟอง ความเป็นเอกภาพในสิ่งทั้งสามนี้ เวทานตะ เรียกว่า กูทาสทา (Kootastha) กูทาสทา หมายถึง "คต" ซึ่งค้าง อยู่ในทุกสิ่งทุกอย่าง (สิ่งมีนามและรูปแตกต่างกัน) และนี่ก็คือความเป็นหนึ่งเดียว ซึ่งพระเวทและอุปนิษัตยประกาศไว้ในคติบท "คตฺ ความฺ อสิ"^๘

๘. Sai Baba, The Message of the Veda Vaakyas :
SANATHANA SARATHI (January 1993) : 24.

๑.๔. อษมุ อากฺมา พรหฺมา (Ayam Atma Brahma) เป็นคำประกาศที่สี่ "อษมุ" (Ayam) หมายความว่า สิ่งซึ่งสว่างไสวในตัวเอง (Self-luminous) และ เกิดขึ้นจากตัวเอง (Self-created) มิได้สร้างตัวเองให้เป็นที่ยปรากฏ (Unmanifested-paroksha) เลือกรูปโดยตัวเอง (Self-chosen)

ต่อไปคือคำว่า "อากฺมา" อากฺมานั้นดำรงอยู่ในสิ่งมีชีวิตทุกอย่าง ในรูปของจิตบริสุทธิ์ (Consciousness-chaitanya) จิตบริสุทธิ์ซึ่งแสดงตนอยู่ในสิ่งมีชีวิตทั้งหลายนี้ เรียกว่า "สัตย์ม" (Sathyam) ซึ่งแปลว่า ความจริงซึ่งไม่เปลี่ยนแปลง ทั้งในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต เหตุผลที่ได้รับการเรียกเช่นนี้ก็คือว่า อากฺมานี้คงอยู่เสมอ (everpresent-Nithya) ยิ่งไปกว่านั้นที่เรียกอากฺมาว่า "สัตย์ม" ก็เนื่องมาจากเทธิริยา อุปนิษิต (Thaithiriya Upanishad) ชี้ว่า อากฺมานั้นเป็นมูลฐานของความคิดและการทำดีทั้งปวง อาจเปรียบได้กับน้ำตาล แม้ว่าจะใช้น้ำตาลไปทำอะไร ไปผสมปรุงกับอาหารชนิดใด เช่น ละลายน้ำ หรือผสมกับแป้ง คุณภาพของความหวานก็ยังคงอยู่ คำว่า "สัต" ก็เช่นเดียวกัน คุณภาพความหวานของ "สัต" ไม่เคยเปลี่ยนแปลงเลย

ดังนั้น ความเป็นจริงที่อยู่ภายใต้คำประกาศคตินี้ทั้งสี่นั้นก็ เป็นสิ่งเดียวกันเป็นหลักของ "อหฺมุ" (Aham) หรือ "I" หรือตัวตนสากล ที่แสดงออกโดยปรัชญา (Prajna) หรือสติอันมั่นคงแน่วแน่ (Constant Integrated Awareness) "อหฺมุ" หรือ ตัวคนนี่คือ เสียงของพระเจ้าผู้เป็นเจ้าของ (Divine swara) หรือที่เรียกว่า เสียงแห่งมโนสำนึก หรือมโนธรรม ในสิ่งมีชีวิตทั้งหลาย^๕

ถ้าถามว่า อะไรคือธรรมชาติแท้จริงของมนุษย์ ? ต่อคำถามนี้ ท่าน โส บาบาก็ให้ทรรศนะอธิบายว่า "ในภาษาสันสกฤต คำที่ใช้เรียกมนุษย์คือคำว่า

๕. Sai Baba, The Message of the Veda Vaakyas : SANATHANA SARATHI (January 1993) : 24.

"นารา" (nara) นารา หมายถึง อาคมัน หรือตัวคนที่บริสุทธิ์ ธาตุทั้ง ๕ คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ และอากาศ ก็มาจากอาคมัน เรียกว่า "นารามู" (naramu) คำว่า "นารายานา" ก็มาจากสิ่งนี้ด้วย "นารา" มีได้หมายถึง รูปร่างกาย เนื้อของมนุษย์ มนุษย์ คือ อาคมัน และควรประพฤติปฏิบัติตัวให้เหมาะสมกับธรรมชาติอันแท้จริงของมนุษย์ มนุษย์ที่ปราศจากคุณค่าของความเป็นมนุษย์ก็เปรียบเหมือน ดอกไม้ที่ปราศจากกลิ่น ผลไม้ที่ปราศจากน้ำหวาน แม้รู้ว่าไม่ สามารถให้คนมาได้" ๑๐

คัมภีร์อุปนิษัตถ์อธิบายความจริงในข้อนี้ และเน้นย้ำความสำคัญที่มนุษย์จะต้องมีความรู้ในความเป็นจริงของตนเอง ยกระดับตนเองให้พ้นจากขอบข่ายของร่างกาย ประสาทสัมผัสทั้ง ๕ จิตใจ และพหุธิปัญญา คัมภีร์อุปนิษัตถ์ได้เปิดเผยว่า "ธรรมชาติอันแท้จริงของมนุษย์นั้น คือ ความรัก (Love) กับความเมตตา (Compassion) และความไม่เห็นแก่ตัว (Selflessness)" ๑๑ มนุษย์ได้หลงลืมธรรมชาติดั้งเดิมของพวกเขาทั้งหลาย และตรงกันข้ามกลับเบสับสนับสนุนส่งเสริมคุณลักษณะที่มีเข้าธรรมชาติดั้งเดิม เช่น ความเห็นแก่ตัว ความโกรธ ความโลภ ความเกลียด ความอิจฉาริษยา ฯลฯ ธรรมะจะยังคงอยู่ได้อย่างไรในสภาวะแวดล้อมเช่นนี้ สังคมมนุษย์ล้วนมุ่งหาแต่ประโยชน์ส่วนคน าช่ เครื่องไม้เครื่องมือของคนไปในทางที่ผิด

๑๐. Sai Baba, The Message of the Upanishads : SANATHANA SARATHI (January 1994) : 13-14.

๑๑. Ibid., p. 14.

๒. ญาณวิทยา (Epistemology)

ญาณวิทยานั้น เกี่ยวข้องในปัญหาของความสัมพันธ์ระหว่าง มนุษย์กับโลก ความเข้าใจชีวิตมนุษย์อย่างสมบูรณ์นั้นจะเป็นไปไม่ได้เลย ถ้าเราไม่พิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับโลก มนุษย์ได้อาศัยโลกคำจุนอยู่ ร่างกายของเรา นั้นคือสิ่งที่แปรรูปมาจากดินฟ้าอากาศ ตลอดจนพืชและสัตว์ที่เรากินเข้าไป สติปัญญาความคิดของเรานั้นเกิดขึ้นก็ เนื่องจากมีความเป็นจริงในจักรวาลรองรับ ความรู้สึกนึกคิด และอารมณ์ของเรานั้น ก็ผูกพันอยู่กับสรรพสิ่งที่มีอยู่จริง ทัศนนะในทางญาณวิทยาของไฮบาบา สามารถแยกพิจารณาได้เป็น ๓ ประเด็น คือ ๑. ชญาณโยคะ (Jnana Yoga) ๒. กรรมโยคะ (Karma Yoga) และ ๓. ภักติโยคะ (Bhakti Yoga)

๒.๑. ชญาณโยคะ (Jnana yoga)

ท่านไฮ บาบานั้น ให้ความสำคัญกับพลังความคิดของมนุษย์ ในการแสวงหาความจริง การใช้ความคิด สติปัญญาในการวิเคราะห์แยกแยะสิ่งใดที่ควรเก็บไว้ สิ่งใดที่ควรจะละทิ้งไป คำสอนของท่านไฮ บาบานั้นใช้ในลักษณะที่แตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับสภาวะแวดล้อม ระดับการพัฒนาทางจิตวิญญาณของผู้นั้นว่า อยู่ในระดับใด ในกรณีของการใช้ เหตุผลและสติปัญญา เพื่อ เข้าถึงความจริงของจักรวาลนี้ ก็เหมาะสมกับบุคคลในจำพวกหนึ่งที่เชื่อและศรัทธาในแนวทางของเหตุผล นอกจากนั้นยังต้องมีศรัทธาในความเข้าใจและทักษะทางตรรกวิทยาอย่างเพียงพอ

ท่านไฮ บาบานั้น เขียนไว้ในหนังสือชุด "Jnana Vahini" ว่า "As fog before the Sun, Ignorance melts away before Knowledge ,... Knowledge is acquired by uninterrupted inquiry. One should constantly be engaged in Inquiry on

the nature of Brahman "๑๒ - "การสอบสวนไต่ถามอย่างไม่หยุดยั้ง เป็นวิธีการได้มาซึ่งความรู้แจ้ง มนุษย์ควรใช้การสอบสวนไต่ถามถึงธรรมชาติอัน เป็นเนื้อแท้ของพรหมัน" จะเห็นได้ว่า ความรู้แจ้งในพรหมัน หรือความรู้แจ้ง ในอาตมัน สามารถบรรลุถึงได้ก็โดยการใช้วิธีไต่ถาม สอบสวนหาความจริง (inquiry) โดยใช้เหตุผล สติปัญญา ตรikirong ไคร์ครวญ เพื่อขจัดอวิชชา หรือเมฆหมอกที่บดบังทับลบลานการไป ความงามสง่า เรืองรองของอาตมันก็ จักส่องประกายของตนเองออกมาได้ ท่านเส บาบ่า ยังได้กล่าวต่อไปอีกว่า "อาตมันนี้เป็นผู้รู้ ผู้เห็นในกิจกรรมต่างๆ เป็นอมตะ แบ่งแยกไม่ได้ เป็นสิ่ง คักคิลิทธิ และบริสุทธิ์ เป็นความสงบสันติ ไม่รู้จักที่สิ้นสุด อาตมันนี้เป็นความรู้ แจ็ง(Wisdom)" การที่จะตระหนักรู้ถึงอาตมัน หรือที่เรียกว่า รูปตัวคน ของความรู้แจ็ง(Jnanaswarupa)ได้นั้น จำเป็นต้องขจัด หรือเอาชนะ อุปสรรค ๔ ประการ ได้แก่ ๑. ความง่วงนอน (Laya - sleep) ๒. ความคือร้อน (Vikshepa - waywardness) ๓. ความเสื่อม (Kshaya-decline) และ ๔. ความหลงติดในความสุขชั่วคราว (Rasa - aaswaadana - the enjoyment of Bliss) ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เราไม่ อาจเข้าไปถึงรายละเอียดทั้งหมดซึ่งอธิบายในเรื่องนี้ได้ ผู้ที่สนใจสามารถ ศึกษาได้จากหนังสือชุด Jnana Vahini แต่พอจะสรุปความได้พอสังเขปว่า กล่าวถึงสาเหตุ และอุปสรรคที่เกิดขึ้นจากความพยายาม ที่จะใช้การตั้งสติอัน แน่วแน่ค้นหาความจริง และยังแนะนำแนวทางแก้ไขปัญหาที่อาจเกิดขึ้นได้ เช่น สาเหตุโดยทั่วไปของความง่วงเหงาหาวนอน ในขณะทำสมาธิ หรือการเพ่งจิต แน่วแน่เป็นจุดเดียว (Dhyana) คือ เกิดขึ้นได้จากระบบย่อยอาหารไม่เป็นปกติ (indigestion) การรับประทานอาหารมากเกินไป (overfeeding)

๑๒. Sai Baba, Jnana Vahini (The Stream of Eternal Wisdom), Vahini Series (Bangalore : Sri Sathya Sai Books and publication trust, 1991), p.1.

การออกกำลังกายมากเกินไป นอนหลับไม่เพียงพอในตอนกลางคืน มีคำแนะนำว่า ในคืนที่นอนไม่เพียงพอ ก็ให้หาเวลาจับเล็กน้ยในช่วง เวลากลางวัน ซึ่งโดยทั่วๆไปแล้ว ผู้ที่เพ่งสมาธิ (dhyanam) พึงควรจะหลีกเลี่ยงการนอนกลางวัน อย่างไรก็ตามอาหารจนกว่าจะรู้สึกหิว ให้รับประทานแต่พอดี หยุดรับประทานเมื่อรู้สึกว่าอิ่มประมาณสามในสี่ส่วน การเดินก็ช่วยให้เอาชนะความง่วงได้ เป็นต้น เป็นที่น่าสังเกตว่าในคัมภีร์ภควัทคีตาก็มีข้อความที่เตือนให้ระวังว่า "อรชุน ! สมาธิอันใดก็ตาม ความแน่วแน่ในใจ ย่อมไม่มีแก่คนที่กินอิ่มเกินไปหรือหิวเกินไป อนึ่ง คนที่นอนมากจนสมองมึนงง หรือคนที่อดนอนจนอ่อนเพลีย สมาธิก็ เกิดมีแก่ เขาไม่ได้" ๑๓

๒.๒. กรรมโยคะ (Karma Yoga) ท่านเส บาบา ได้เน้นในแนวทางการมีประสบการณ์นิยมเช่นกัน ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ หรือความรู้ทางโลก ตามหลักของปรัชญาประสบการณ์นิยมโดยส่วนใหญ่ ก็มีความจำเป็นในระดับหนึ่ง สำหรับการใช้ชีวิตของมนุษย์กับร่างกายเนื้อ ในโลกที่เกี่ยวข้องกับประสาทสัมผัส และสิ่งที่เกี่ยวข้องกับประสาทสัมผัส ความรู้ในทางกายภาพ (Physic) มีความจำเป็นในระดับหนึ่ง มนุษย์จำเป็นต้องมีร่างกายที่มีสุขภาพพลานามัยแข็งแรงสมบูรณ์ เพื่อพร้อมที่จะพัฒนาศักยภาพภายในของตนเองให้บรรลุถึงความรู้แจ้ง หรือโงกษะ และพร้อมสำหรับการรับใช้ช่วยเหลือบริการสังคมที่ตนเองมีส่วนเกี่ยวข้อง นั่นคือ "หน้าที่" อันค้ำแรกของมนุษย์ ตามความเชื่อในคัมภีร์พระเวทที่กล่าวไว้ว่า "อาตมันที่สิ่งสฤคย์อยู่ในทุกคนนั้น เป็นส่วนหนึ่งของพรหมัน" ๑๔ ก็เมื่อทุกคนเป็นส่วนหนึ่งของพรหมัน การช่วยเหลือมนุษย์ใน

๑๓. สมภาร พรหมทา, ภควัทคีตา (บทเพลงแห่งองค์ภควัน), (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จักรการพิมพ์, ๒๕๒๘) หน้า ๗๑.

๑๔. Sai Baba, The Message of the Veda Vaakyas : SANATHANA SARATHI (January 1993) : 23.

สังคมก็คือการช่วยเหลือตนเองนั่นเอง เนื่องจาก"ตนเอง"ในที่นี้ก็คือ"พรหมัน" เปรียบได้กับการช่วยเหลือเกื้อกูลกันของอวัยวะต่างๆในร่างกาย แขนช่วยบ้นอาหารให้แก่ปาก สู่ระบบย่อยอาหาร นำอาหารหล่อเลี้ยงให้ทุกระบบสามารถทำงานได้ แต่ถ้าแขนไม่นำอาหารเข้าไปทางปากสู่ระบบย่อยอาหาร และระบบย่อยอาหารไม่สามารถนำอาหารไปให้พลังงานแก่แขนได้ จะด้วยสาเหตุใดก็ตาม ร่างกายทั้งหมดก็ไม่สามารถทำงานเป็นปกติได้ สังคมก็เช่นเดียวกัน ถ้ามนุษย์แต่ละคนในสังคมไร้ซึ่งการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน สังคมนั้นจะสามารถทำอะไรให้สมาชิกแต่ละคนพัฒนาศักยภาพในตนเองให้เป็นไปอย่างปกติสุขได้อย่างไร

โลกแห่งประสาทสัมผัสเปรียบเสมือนเป็นเวทีละคร ที่พระเจ้าได้ทรงสร้างขึ้น เป็นภพภพที่มีพื้นฐานรองรับคือ พรหมันซึ่งไม่มีการเปลี่ยนแปลง พรหมันเป็นความจริงขั้นสัมบูรณ์ เปรียบดังเช่น ผ้าขาวของจอกาพยนตร์ที่รองรับเงาที่เกิดขึ้นจากการนำแสงฉายผ่านฟิล์ม ภาพเคลื่อนไหวที่เกิดขึ้นบนจอภาพยนตร์นั้นเป็นดังเช่น ปรากฏการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นบนโลกแห่งประสบการณ์ (Empirical World) ที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ความทุกข์ ความสุข ความดีใจ ความเสียใจ ฯลฯ เป็นบทละครที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ส่วนปรากฏการณ์จะพัฒนาขึ้นไปในทางที่ดีขึ้น หรือเลวลง ก็ขึ้นอยู่กับการกระทำกรรมของมนุษย์แต่ละคน วิวัฒนาการต่างๆเหล่านี้เป็นไปตามกฎของเหตุและผลของการกระทำ ซึ่งเรียกว่า กฎแห่งกรรม (The law of Karma)

ท่านโส บาบากล่าวว่า "ไม่มีผู้ใดซึ่งยังดำรงชีพอยู่ จะสามารถหลีกเลี่ยงจากการกระทำไปได้" อย่างน้อยที่สุด ผู้นั้นยังต้องมีการหายใจเข้าออก สิ่งนี้สอดคล้องกับคัมภีร์ภควัทศิกษาที่ถือว่าเอกภพ (Universe) เป็นสิ่งที่ดำรงอยู่ได้ด้วยการกระทำ^{๑๕} นอกจากนั้นคำสอนของท่านโส บาบ่า ยังมีอุคมคติสูงสุด

๑๕. สุนทร ฌ รังษี, ปรัชญาอินเดียน : ประวัติและลัทธิ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๐) หน้า ๔๕.

เช่นเดียวกับกับคัมภีร์ภควัทคีตา ในสมรภูมิต่างทุ่งกุรุเกษตร พระกฤษณะได้สอนแก่อรชุนว่า "ผู้ใดกระทำกรรมโดยไม่หวังผลตอบแทนจากการกระทำนั้น ผู้นั้นชื่อว่าเป็นสันยาสี และเป็นโยคีที่แท้"^{๑๖} และได้อธิบายต่อไปว่า "อรชุน ! สิ่งที่เราเรียกว่าการสละกรรมนี้ แท้ก็คือการประกอบกรรมโดยไม่หวังผลนั่นเอง..."^{๑๗} เราจะพิจารณาในเรื่องนี้ต่อไป

การกระทำทุกอย่างการกระทำมีสาเหตุ และมีผลที่เกิดขึ้นติดตามมา สิ่งนี้เราเรียกว่าเป็นกฎแห่งกรรม ชีวิตของมนุษย์ตั้งแต่เกิด จนกระทั่งตาย ผูกพันอยู่กับกฎแห่งกรรมนี้ ผู้คนจำนวนมากอาจจะพึงพอใจกับกฎธรรมชาตินี้ แต่ไม่ใช่ทุกคนหรอกที่จะพอใจ เมื่อเราพิจารณาสิ่งที่เกิดขึ้นนี้ แล้วพิจารณา คำถามก็มีขึ้นว่า "เราจะหลีกเลี่ยงได้ไหม เราจะต้องผูกพันอยู่กับกฎแห่งกรรมนี้ไปจนชั่วฉับนิรันดร์เลยหรือ เราจะ เป็นอิสระจากความผูกมัดทั้งบวงได้ไหม" ท่านโสบบาบาได้ตอบคำถามนี้กับ ดร. ฮิสลอป สานุศิษย์คนหนึ่งที่เป็นชาวอเมริกันว่า "ถูกต้อง ผลแห่งการกระทำของเธอผูกมัดเธอไว้จริงๆ แม้กระทั่งการหายใจก็มีผลตามมา แต่ยังมีทางที่จะเป็นอิสระจากกฎแห่งกรรมได้"^{๑๘} ก็เลสและคันทา (Desire) และผลที่เกิดขึ้นตามมา ก่อให้เกิดเป็นสายใยซึ่งสร้างเป็นรถกลเฉพาะตัวของเราแต่ละคนขึ้นมา เป็นความรู้สึกพึงพอใจและไม่พึงพอใจต่อสิ่งต่างๆ ที่มากระทบกับตัวตนที่ผูกพันกับร่างกาย และประสาทสัมผัส รวมทั้งสิ่งที่เกี่ยวเนื่องกับประสาทสัมผัสทั้งหลาย

ทางที่จะ เป็นอิสระจากกฎแห่งกรรมอันสอดคล้องกับคัมภีร์ภควัทคีตา และบรรลุถึงความรู้อย่างที่ ตัวคน(อาคัม)ของเราทั้งหลาย เป็นอันหนึ่งอันเดียว

๑๖. สมภาร พรหมทา, ภควัทคีตา (บทเพลงแห่งองค์ภควัน), (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จตุจักรการพิมพ์), ๒๕๒๘) หน้า ๖๕.

๑๗. เรื่องเดียวกัน , หน้า ๖๕.

๑๘. John S. Hislop, My Baba and I, (San Diego : Birthday Publishing Company, 1985) p. 163.

กับพระผู้เป็นเจ้า ผู้ซึ่งเป็น "ความรักความเมตตา" ท่านใส บาบ่า กล่าวไว้ดังนี้ "The fruit of action belongs to the actor, therefore renounce the fruit ! Act, but renounce the fruit of action; dedicate every action to God and renounce all desire for its fruit: call upon God to be the doer of action, and toally and fully, without recourse, renounce every vestige of attachment to the fruit of action!"^{๑๙} แปลความได้ว่า "ผลของการกระทำนั้นมีผู้กระทำเป็นเจ้าของกรรม เพราะฉะนั้นจงสละกรรมนั้น จงกระทำกรรม แต่ให้สละผลของการกระทำ จงอุทิศทุกวการกระทำต่อพระผู้เป็นเจ้า และสละความต้องการทั้งหลายต่อผลที่จะตามมา จงมอบให้พระผู้เป็นเจ้า เป็นผู้กระทำกรรมนั้นทั้งหมดและอย่างเต็มที่ จงสละความยึดมั่นถือมั่นต่อผลของการกระทำทั้งหมดสิ้น" ความหมายนี้สอดคล้องเป็นอย่างดีกับคัมภีร์ภควัทคีตา พระกฤษณะได้บอกแก่อรชุนในคตอนหนึ่งของบทที่เก้าว่า..."คั้งนี้แล อรชุน! เมื่อท่านจะทา, จะกิน, จะประกอบยัญกรรม, จะให้ทาน, หรือจะบำเพ็ญเพียร ขอจงอุทิศการกระทำทั้งหมดมาที่เรา หากทาได้เช่นนั้น ท่านจะหลุดพ้นจากบุญและบาป อันจะให้ผลเป็นการเวียนว่ายในสงสารวิญญ์ต่อไป..."^{๒๐}

๒.๓. ภักติโยคะ (Bhakthi Yoga) ภักติ หมายถึงความอุทิศภักดีต่อพระผู้เป็นเจ้า ด้วยความรักอันบริสุทธิ์ เราควรมาทาความเข้าใจกับคำว่า "ความรัก" ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ให้ชัดเจนเสียก่อน

๑๙. John S. Hislop, My Baba and I, (San Diego : Birthday Publishing Company, 1985) p. 164.

๒๐. สมภาร พรหมทา, ภควัทคีตา (บทเพลงแห่งองค์ภควัน), (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จตุจักรการพิมพ์, ๒๕๒๘) หน้า ๕๕.

คำว่า "ความรัก" หรือ เปรมา (Prema) ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ขอแบ่งความหมายเป็น ๒ นัยกล่าวคือ

๒.๓.๑. ความรักในร่างกาย หรือ Deha Prema (love associated with the Body) เป็นความรักในสิ่งที่เกี่ยวข้องกับร่างกาย ประสาทสัมผัส กับสสาร อันเป็นสิ่งที่เรียกกันว่า กายภาพ(Physic) หรือ ประภคติ ใต้แก่ธาตุทั้ง ๕ คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ และอากาศะ หรืออีเธอร์ ร่างกายของมนุษย์เป็นสิ่งที่ไม่เที่ยง แดกสลายไปเมื่อใดก็ได้ เมื่อเกิดความยึดมั่นถือมั่นในร่างกายซึ่งเป็นสิ่งที่แดกสลายได้นี้เอง ปรัชญาอินเดียหลายสำนักรวมทั้งท่านโส บาบ่า จึงลงความเห็นว่ สิ่งนี้เป็นสาเหตุทำให้เกิดทุกข์ เนื่องจกัวยึดมั่นกับสิ่งที่เปลี่ยนแปลงไปมา เกิดความเศร้าโศก เสียใจ ผิดพลาดหวังในสิ่งที่ได้คาดหวังไว้ ตรงกันข้ามกับความรักพระเจ้า (Divine love)

๒.๓.๒. ความรักพระเจ้า - Daiva Prema (Divine love) เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ บริสุทธิ์ อุบสรรคและความเศร้าโศกต่างว่ เป็นสิ่งแบลกแยกไปจากความรักพระเจ้า ความรักพระเจ้าดำรงอยู่ได้ด้วยตนเอง และตลอดไปหรืออยู่เหนือกาลเวลา ตรงกันข้ามกับความรักในร่างกาย ซึ่งต้องขึ้นอยู่กับลึงอื่น และอยู่เพียงชั่วคราว

ท่านโส บาบ่า กล่าวว่ "มนุษย์ทุกคนควรที่จะค้นหาเพื่อพัฒนาให้มีความรักพระเจ้านี้" อย่างไรก็ตาม ร่างกายนี้เองในแง่หนึ่งก็ เป็นอุบสรรคขวางกั้นต่อการพัฒนาความรักพระเจ้า ความรักในร่างกายของมนุษย์นี้ทำให้เกิดความต้องการ ความอยาก ความทะเยอทะยาน ในสิ่งต่างว่อย่างไม่มีที่สิ้นสุด เรียกกันว่ กิเลส (Desire) ด้วยความหลงและเห็นผิดว่ร่างกายนี้เป็นตัวคนอันแท้จริง จึงพยายามชวนชววยหาสิ่งต่างว่มาสนองคอบค่อความต้องการของตัวคนที่ถูกสร้างขึ้นมาจากความหลงและเห็นผิดนั้นหาใช่ เกิดจากความรักพระเจ้า เราจึงน่าจะเรียกสิ่งนี้ว่เป็น "ความยึดมั่นถือมั่น" (Attachment) และความยึดมั่นถือมั่นนี้เองที่ก่อให้เกิด ปรากฎการณัแห่งภพหลวงอันน่าพิศวง หรือที่เรารู้จักกันในชื่อว่ "มายา"

๒.๓.๓. ปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างจิตกับกาย

ท่านไส บาบ่า ยังได้กล่าวถึงปัญหาสำคัญในทางปรัชญา ที่นักปรัชญาตะวันตกได้ถกเถียงกันนั้นคือ ปัญหาเรื่องความสัมพันธ์ของจิตกับกาย^{๒๑} จนเป็นปัญหาที่ไม่สามารถอธิบายได้ว่า จิตและกายคิดต่อสัมพันธ์กันได้อย่างไร จนต่อเนืองไปถึงปัญหาเรื่องความเป็นอิสระของจิตจะเป็นไปได้อย่างไร ท่านกล่าวว่า "ไม่มีความเชื่อมโยงกัน ระหว่างร่างกายที่ก่อกำเนิดขึ้นมาจากธาตุพื้นฐานทั้ง ๔ กับตัวคนบริสุทธิ์หรืออาคัมมัน แต่ด้วยพลังแห่งภาพลวงของมายาในรูปของความยึดมั่นถือมั่นนั้น ก่อให้เกิดความเห็นผิดว่า จะต้องมียุคของการเชื่อมโยงระหว่างทั้งสองสิ่ง"^{๒๒} เมื่อความยึดมั่นถือมั่นในร่างกายก่อให้เกิดความเห็นผิดว่าตัวคนอื่นแท้จริงคือร่างกาย ตัวคนที่ยึดร่างกายนี้จึงกลายเป็นตัวคนที่เรียกว่าเป็นตัวคนแห่งร่างกาย หรือ อีโก้ (Ego) มิใช่ตัวตนสากล หรืออาคัมมัน

เนื่องจากร่างกายของมนุษย์แต่ละคนนั้นมีมากมาย เปรียบเหมือนคลื่นในทะเลที่มีความแตกต่างกันหลายหลาก แต่เนื้อในคือน้ำนั้น เป็นน้ำทะเลอันเดียวกันกับน้ำในมหาสมุทร ในทางองเดียวกัน อาคัมมันภายในกายมนุษย์นั้นก็ เป็นสิ่งเดียวกับพรหมัน ดังได้อธิบายไว้แล้วในหัวข้อเรื่องอภิปรัชญาของคัมภีร์พระเวทและอุปนิษิตในทรรศนะของไส บาบ่า แท้จริงแล้วไม่มีความเชื่อมโยงระหว่างจิตกับกาย "จิต" ตามความหมายในที่นี้ก็คือ ความยึดมั่นถือมั่นว่ามีตัวคนที่เรียกว่า อีโก้ ควบคุมร่างกายอยู่ และสิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นได้ด้วยอำนาจแห่งมายา ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า ในโลกแห่งวัตถุนี้ถูกรอบคลุมไปด้วย

๒๑. วิทย์ วิศทเวทย์, ปรัชญาทั่วไป : มนุษย์ โลก และความหมายของชีวิต, พิมพ์ครั้งที่ ๘ (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๑), หน้า ๖๒ - ๖๔.

๒๒. Sai Baba, Devotion is pure love for God : SANATHANA SARATHI (September 1994) : 225.

คาซายของความยึดมั่นถือมั่นอันกว้างใหญ่ไพศาล ถ้าถามว่า อะไร เป็นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลสองคน ใครคือสามี ใครคือภรรยา ใครเป็นมารดา ใครเป็นบุตร ตอบได้ว่าความสัมพันธ์เหล่านี้เกิดมาจากความยึดมั่นถือมั่นทั้งสิ้น จะไม่มีความยึดมั่นถือมั่นระหว่างมารดาและบุตร ก่อนที่ทารกน้อยจะถือกำเนิด แต่หลังจากการเกิดของทารกน้อยแล้ว ความรักระหว่างแม่กับลูกก็ถือกำเนิดขึ้น ความรัก เช่นนี้ตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งความสัมพันธ์ทางร่างกาย และมีธรรมชาติอยู่เพียงชั่วคราว แม้แต่ความยึดมั่นถือมั่นในพระเจ้า หรือสิ่งสัมบูรณ์ (Absolute Reality) ก็นับได้ว่าเป็นความยึดมั่นถือมั่น แต่เป็นความยึดมั่นถือมั่นที่จะนำไปสู่ความไม่เปลี่ยนแปลงในท้ายที่สุด จนไม่มีความยึดมั่นถือมั่นอีกต่อไป แต่จะเป็นความรักอันบริสุทธิ์แบบพระเจ้า เป็นสิ่งสูงสุด (Ultimate Reality) เป็นความสุขอันล้นพ้น (Bliss) หรือสัจ จิต อานันตะ เป็นความหลุดพ้นจากการเกิดแก่ เจ็บ ตายของสังสารวัฏ หรือบรรลุมฤณะ ซึ่งหมายความว่า การกำจัด "มฤณะ" ความหลงในทางกายภาพต่างๆให้สิ้นไป เพื่อหลอมละลายอาตมันย่อยเข้ากับปรมาตมันหรือพรหมัน การเข้าอยู่รวมกันกับสิ่งสูงสุดนี้ท่านให้ใช้เรียกแทนด้วยคำว่า "ฤษณะ"

ภักติ จึงไม่ใช่สิ่งที่มนุษย์จะหามาได้ แต่เป็นสิ่งที่มิได้อยู่แล้วภายในมนุษย์เอง ภักติสำแดงตนเองออกมาเป็นความรัก ความรักนี้คือทรัพย์สินสมบัติอันสูงสุดของมนุษย์ เป็นทรัพย์สินสมบัติที่หาที่มนุษย์สามารถมีชีวิตอยู่ในโลกนี้ได้

ในงานวนผู้คนซึ่งมีหลากหลายนั้น ต่างก็มีประสบการณ์ที่สัมผัสกับความสุขอันล้นพ้น (Bliss) ที่ได้รับจากการจงรักภักดีในพระผู้เป็นเจ้าในลักษณะที่แตกต่างกันไป ผู้ที่จงรักภักดี นับถือ เลื่อมใส ด้วยความเสียสละในพระผู้เป็นเจ้า ซึ่งต่อไปนี้ขอเรียกว่า ผู้เลื่อมใส (Devotee) บางคนก็เริ่มต้นด้วยการท่องคาซายกันเช่น "Daasoham, daasoham" - "ฉันเป็นผู้รับใช้ของพระองค์" เป็นการแสดงความจงรักภักดีของเขาว่าเป็นผู้รับใช้ของพระผู้เป็นเจ้า ส่วนผู้เลื่อมใสอีกคนหนึ่ง เริ่มต้นจากสติของตัวตนในระดับของร่างกาย แล้วเพ่งสูตัวตนใหญ่จนหลอมละลายเข้ากับตัวตนสากล ในกรณีนี้ถ้าเขาไม่มีร่างกายนี้ เขาก็

ไม่อาจจะบรรลุสู่สภาวะระดับสูงได้ ที่เป็นดังนี้แท้ก็เนื่องจากความจริงที่ประกาศโดยคัมภีร์เวทานตะว่า "พระเจ้าเป็นผู้เป็นเจ้าของสิ่งมีชีวิตทุกอย่าง" (The Lord dwells in all living being)^{๒๓} บรมาत्मกับชีวาत्मจึงเข้ามารวมกันเป็นหนึ่งเดียว อุบมาตั้งร่างกายและเงาของร่างกาย

๒.๓.๔. ภักดีคือการรับใช้

คำว่า "ภักดี" หรือการจงรักภักดีต่อพระเจ้า โดยทั่วไปแล้ว มักจะนำมาผูกติดกับพิธีการบูชาต่างๆ การแสวงบุญ ฯลฯ แต่ในความเป็นจริงแล้ว สิ่งเหล่านี้มิใช่เครื่องหมายอันแท้จริงของ "ภักดี" เครื่องหมายอันแท้จริงของการจงรักภักดีต่อพระผู้เป็นเจ้านั้นก็คือ ความรักอันบริสุทธิ์ต่อพระผู้เป็นเจ้า (The pure love of God) เมื่อท่านรักพระเจ้า ท่านก็จะมีความรักต่อทุกคน เนื่องจากพระเจ้าอยู่ในทุกคน ท่านเส บาบามีคำขวัญสั้นๆให้สานุศิษย์ไว้ชัดเจนว่า "Love all ; serve all"^{๒๔} หรือ "จงรักทุกคน และบริการรับใช้ทุกคน" หนทางที่ดีที่สุดในการจงรักภักดีต่อพระผู้เป็นเจ้าก็คือ จงรักและบริการทุกคน นั่นหมายความว่าความจงรักภักดีของผู้เลื่อมใสอาจจะแยกเป็นอ้อมไม่บริสุทธิ์ได้ ถ้าหากผู้เลื่อมใสมีวาทะคำหนึ่งถึงความแตกต่างระหว่างปัจเจกบุคคล ดังนั้น คำว่า "ภักดี" จึงมีความหมายในอีกแง่หนึ่งว่าการบริการรับใช้ หรือเสว (Seva)

ถ้าจะเปรียบเทียบภักดีโยคะ ในทรรศนะของท่านเส บาบากับทรรศนะของปรัชญาตะวันตก ในทางญาณวิทยา เข้าใจว่าน่าจะมีภาพใกล้เคียง

๒๓. Sai Baba, Devotion is pure love for God : SANATHANA SARATHI (September 1994) : 228 - 229.

๒๔. Ibid., p. 228.

เคียงกับบรรพชนที่สาม ในหัวข้อความสัมพันธ์ของโลกกับความรู้สึกของมนุษย์^{๒๕} ในรูปของศรัทธาที่มีต่อศาสนา ซึ่งท่านไล บาบา ได้ประกาศวัตถุประสงค์ในการมาปรากฏของท่านว่า "วัตถุประสงค์ของเราก็คือ การสถาปนา สนาคนะธรรม (Sanathana Dharma) ซึ่งเชื่อในการมีพระผู้เป็นเจ้าแต่เพียงองค์เดียวอย่างที่ศาสดาผู้วางรากฐานศาสนาทั้งหลายได้ประกาศไว้ ด้วยเหตุนี้จึงไม่มีใครที่จะต้อง เลิกนับถือศาสนา หรือพระผู้เป็นเจ้าของคน แต่การนับถือศาสนา หรือพระผู้เป็นเจ้าของแต่ละคนนั้นแหละ ที่จะนำไปสู่การบูชานับถือพระผู้เป็นเจ้าองค์เดียวกัน เรามามีชีวิตเพื่อที่จะมาถวายเป็นหรือทำลาย แต่เรามาเพื่อจะมายืนยันและพิสูจน์ถึงความถูกต้องในความเชื่อทางศาสนาของแต่ละคนให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น"^{๒๖}

๒๕. วิทย์ วิศทเวทย์, ปรัชญาทั่วไป : มนุษย์ โลก และความหมายของชีวิต, พิมพ์ครั้งที่ ๘ (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๑), หน้า ๕๔.

๒๖. สัมภาษณ์ท่านไล บาบา, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิสัจยาไส), หน้า ๓๕.

๓. จริยศาสตร์ (Ethics)

ท่านศ.ดร.วิทย์ วิศทเวทย์ ได้พิจารณาปัญหาทางจริยศาสตร์ ครอบคลุม แบ่งเป็นปัญหาใหญ่ๆได้ ๒ ประเด็นคือ

ประการแรก คือ ปัญหาเรื่องความสัมพันธ์ของมนุษย์กับตัวเอง มนุษย์เรา ควรทำอย่างไรกับตัวเอง เราควรใช้ชีวิตของเราอย่างไร อะไรเป็นสิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรแสวงหา เป็นปัญหาเรื่องสิ่งที่ดีที่สุด (Summum Bonum)^{๒๗}

ประการที่สอง คือ ปัญหาเรื่องความสัมพันธ์ของมนุษย์กับผู้อื่น เรา ควรปฏิบัติกับผู้อื่นอย่างไร อะไรคือหลักแห่งความประพฤติกของมนุษย์ มีอะไรเป็น เกณฑ์ตัดสินคุณค่าทางจริยธรรม^{๒๘}

๓.๑. อุดมคติของมนุษย์

เราจะมาพิจารณาปัญหาแรกในเรื่องอุดมคติของมนุษย์ อะไรเป็น สิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรแสวงหา ในทรรศนะของท่านเส บาบ่า สิ่งที่มนุษย์ควร แสวงหา เพียรพยายามให้บรรลุถึงก็คือ พรหมิน หรือพระผู้เป็นเจ้า หรือสิ่ง สัมบูรณ์ เป็นประสบการณ์ที่เรียกว่า สัต จิต อานันตะ (Sath Chith Ananda) เป็นสภาวะของความรู้แจ้งในตนเอง หรือเรียกว่า สัตยัม สิวัม สุนคารัม (Sathyam Sivam Sudaram) หรือใกล้เคียงกับที่เพลโตกล่าวไว้ใน "ปริศนา เรื่องถ้ำ" ถึงภาวะของการรู้แจ้งตนเอง เพลโตใช้คำว่า ความจริง ความดี

๒๗. วิทย์ วิศทเวทย์, ปรัชญาทั่วไป : มนุษย์ โลก และความหมายของชีวิต, พิมพ์ครั้งที่ ๘ (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๑) หน้า ๑๓๖.

๒๘. เรื่องเดียวกัน , หน้า ๑๓๖.

และความงาม (Truth, Goodness and Beauty)^{๒๕} อธิบายถึงประสบการณ์สูงสุดนี้ ไม่ว่าเราจะใช้คำใดเรียกแทนสิ่งที่เป็นภาวะสูงสุด (Ultimate reality) เราก็ไม่อาจจำกัดความทั้งหมดได้ เนื่องจากสิ่งนี้เป็นทุกสิ่งทุกอย่าง ไม่มีที่สิ้นสุด เป็นความสมบูรณ์ เป็นสิ่งไม่จำกัด จึงไม่อาจใช้สิ่งที่จำกัด เช่น ภาษา หรือความเข้าใจ หรือจินตนาการต่างๆ เข้าไปจับ หรือกำหนดขอบเขตให้เป็นสิ่งจำกัดได้

ตามคำประกาศของคัมภีร์พระเวท ดังได้อธิบายมาแล้วในหัวข้ออภิปรายเรื่อง สิ่งสูงสุดก็คือพรหมัน หรืออาคัมมัน ซึ่งก็คือสิ่งเดียวกัน การบรรลุถึงสภาวะนี้เรียกว่า มอกษะ (Moksha) หมายถึงการกำจัดเสียซึ่งมโหฬารหรือความหลง จากสิ่งที่เกี่ยวข้องกับร่างกาย เช่น ประสาทสัมผัสทั้ง ๕ เป็นต้น ภาวะที่เรียกว่า มอกษะ นี้ จะเป็นภาวะแห่งความสุขสันต์ชั่วนิรันดร์ที่เรียกว่าความสุขอันล้นพ้น (Bliss) จะเรียกว่าจุดมุ่งหมายของมนุษย์ก็คือการแสวงหาความสุขก็ได้ แต่เป็นการแสวงหาความสุขที่เป็นอมตะ ซึ่งอยู่ภายใน มิใช่ความสุขสัมผัสกับร่างกายภายนอก ที่คงอยู่เพียงชั่วคราว และความสุขอันล้นพ้นนี้ก็กินามมนุษย์ไปสู่ความสันติสุข

ในวรรณคดีของท่านโส บาบ่า แล้วเห็นว่า "พระผู้เป็นเจ้าก็คือมนุษย์ และมนุษย์ก็คือพระผู้เป็นเจ้า พวกเราทั้งหมดมีอะไรบางอย่างขององค์พระผู้เป็นเจ้า คือ มีประกายแห่งพระผู้เป็นเจ้า (The Divine Spark) อยู่ภายในตัว มนุษย์ทั้งหลายก็คือ พระเจ้าเหมือนอย่างตัวเรา แต่มนุษย์มีจิตวิญญาณที่ฝังตรึงอยู่ในกระดูก และในเลือดเนื้อ ความแตกต่างของมนุษย์กับ

^{๒๕}. Plato, The Republic of Plato, Translated by F.M. Cornford. (New York & London : Oxford University Press, 1967), pp. 227 - 235.

เราก็มีเพียงแต่ว่า มนุษย์มีได้ตระหนักถึงความเป็นพระผู้เป็นเจ้าในตัวเขา พวกเขาต้องถูกจองจำอยู่ในคุกแห่งกรรม (Karmic prison) ก็เนื่องมาจาก การกระทำความผิดของเขาที่ได้สะสมไว้ในหลายชาติ ส่วนตัวเราที่ต้องเข้ามาอยู่ในรูปร่างที่แตกสลายไค้ นี้ ก็เนื่องมาจาก เจตนากรรมที่เป็นอิสระของเราเอง มนุษย์ต้องถูกผูกมัดอยู่กับกายเนื้อ ในขณะที่เราเป็นอิสระจากเครื่องผูกมัดนี้ ความแตกต่างประการสำคัญ ระหว่างมนุษย์กับเรา อยู่ที่ตรงที่ว่าจิตใจของมนุษย์ต้องซัดส่าย กระทบกระวายเป็นด้วยอำนาจของตัณหา แต่สำหรับเราแล้วเราไม่มีตัณหา ยกเว้นแต่ความปรารถนาอันสูงสุดเพียงประการเดียว คือ ทำให้มวลมนุษย์ได้หลุดพ้นจากตัณหา

เธอลองนึกถึงภาพของ เมล็ดข้าวคูชิ เมล็ดข้าวสารทุกๆ เมล็ด ถูกห่อหุ้มไว้ด้วยเปลือกข้าว หรือแกลบ เธอจะต้องลอกเอาแกลบออกจาก เมล็ดข้าวก่อน เธอถึงจะได้ เมล็ดข้าวสาร เห็นไหมว่าทั้งแกลบ และ เมล็ดข้าวสาร ต่างก็เกิดมาจาก เมล็ดพันธุ์ข้าว (Seed) เหมือนกัน ข้าวสารในที่นี้ เปรียบได้กับพระผู้เป็นเจ้าที่อยู่ในตัวมนุษย์ ส่วนแกลบอาจเทียบได้กับตัณหา ซึ่งเป็นตัวลบล้างของพระผู้เป็นเจ้าลงมาจาก เป็นมนุษย์ ฉะนั้นตามที่กล่าวมานี้ สูตรของเราจึงเป็นดังนี้

ชีวิต + ตัณหา = มนุษย์

ชีวิต - ตัณหา = พระเจ้า "๓๐

นอกจากนั้นท่านไฮ บาบายังได้กล่าวถึงหนทางเข้าสู่การรู้แจ้งในตนเองว่า "ชีวิตที่ปราศจากตัณหา นั้นมีความหมายถึงการรู้แจ้งในตัวคนอันบริสุทธิ์ ซึ่งเป็นตัวคนที่แท้จริง นั่นก็คืออาตมัน (Atma) เมื่อตัวคนที่แท้จริงถูกผูกมัดอยู่กับตัณหา มันจะมีความเห็นแก่ตัว (Selfishness) เกิดขึ้นมา และอาตมันก็จะ

๓๐. Sai Baba. 1976, September. (Interview with R.K. Karanjia, editor of Blitz) : 6 - 7.

กลายเป็นอัตตา (Ego) วิธีเข้าสู่การรู้แจ้งในคนก็คือ การชำระตัวคนที่แท้จริง ำหรับบริสุทธิ์จากอัตตาที่มีความเห็นแก่ตัวนี้ จากนั้นเธอจะเข้าถึงสภาวะของ จิตบริสุทธิ์ (Consciousness) ซึ่งอยู่เหนือจิตใจ (Mind) หรือ ปัญญา (Intellect) และจะได้พบกับตัวคนที่แท้จริง ซึ่งก็คือพระผู้เป็นเจ้านั่นเอง จิตใจนั้นอุปมาเหมือนผ้าผืนหนึ่งซึ่งหุ้มห่อจิตบริสุทธิ์ไว้ โดยมีเส้นด้ายต่างๆ เป็น คัมภีร์ ถ้าเราสลักคัมภีร์ทิ้งไปเสีย หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ ตึง เส้นด้ายที่ประกอบกัน เป็นชิ้นผ้าออกใบเสียด ผ้าหรือคัมภีร์นี้ก็หายไประลอก และธรรมชาติที่แท้จริงของเรา ก็จะเปิดเผยออกมา นี่คือการหมายที่มิกกล่าวไว้ในคัมภีร์เวทานตะ (Vedanta) ว่ามนุษย์จักต้องขจัดอัตตาออกไป เพื่อจักได้ประจักษ์ชัดถึงซึ่งตัวของ เขาเอง"^{๓๑}

นั่นหมายความว่า แท้ที่จริงแล้วจิตใจนั่นเองที่เป็นตัวสร้างสิ่งปิดกั้น ระหว่างมนุษย์กับพระผู้เป็นเจ้า ท่านไอ บาบา กล่าวต่อไปว่า "มนุษย์จะต้อง แยกความแตกต่างออกให้ชัดเจนระหว่างจิตใจ ซึ่งเป็นอัตตา กับตัวคนที่แท้ จริงที่เป็นจิตบริสุทธิ์ ซึ่งจิตบริสุทธิ์นี้เองที่จะช่วยให้เราสามารถก้าวข้ามพรม แคนของจิตใจอันเป็นอัตตา (Ego-mind) แล้วทำให้เราเกิดตระหนักในตัวคน ของเราเองในฐานะที่เป็นผู้รู้ (The Witness of Truth) โดยปกติแล้ว นักวิทยาศาสตร์ธรรมดาทั่วๆไป มักจะมองดูสิ่งที่อยู่ภายนอก ซึ่งสามารถจะรับรู้ ได้โดยอาศัยประสาทสัมผัส หรืออายตนะต่างๆ เพื่อที่จะตั้งคำถามว่า "นี่คืออะไร?" ส่วนนักวิทยาศาสตร์ทางจิตวิญญาณจะมองไปอีกทางหนึ่ง คือ จะมองดูสิ่งที่อยู่ภายใน ซึ่งอยู่เหนือความสามารถของประสาทสัมผัส คืออายตนะ หรืออยู่เหนือการรับรู้ของจิตใจ เพื่อที่จะตั้งคำถามว่า "นั่นคืออะไร?"

ด้วยเหตุนี้คนเราจึงควรจะทำตนให้อยู่เหนือจิตใจ จนขึ้นไปถึง ระดับของจิตบริสุทธิ์ เพื่อที่จะเข้าถึงอากมาอันมีสภาพเป็นสากล (Universal) และเป็นอนันต์ (Infinite) ตัวคนที่ถูกฝังครึงอยู่ภายในจะต้องหลาหคุดแคว

^{๓๑}. Sai Baba. 1976, September. (Interview with R.K. Karanjia, editor of Blitz) : 7.

แห่งความเป็นปัจเจกบุคคลออกมาให้ได้ คัมภีร์นั้นเป็นเรื่องของอายคนะรับสัมผัส เป็นเรื่องของสมอง เป็นเรื่องของจิตใจ เมื่อใดก็ตามที่เธอสามารถสลัดคนออกมาจนเป็นอิสระจากสิ่งเหล่านี้ได้ เธอจะได้ตระหนักถึงตัวคนที่แท้จริง (The Self) ซึ่งก็คือ อาตมัน คือ จิตบริสุทธิ์ (Consciousness) คือ การตรัสรู้ (Enlightenment) แล้วเธอก็จะกลายเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับพลังงานแห่งสากลจักรวาล (The Cosmic Power) การรู้แจ้งในตนคือการรู้แจ้งในพระเจ้า (Self-realization is God realization) ด้วยวิธีการที่กล่าวมาแล้วนี้ มนุษย์จึงจะได้เข้าถึงพระเจ้า"๓๒

๓.๒. หลักแห่งความประพาศของมนุษย์

ท่านเส บาบา ได้กล่าวไว้ถึงคุณค่าของประเพณีอันดีงามของวัฒนธรรมการตะ การแบ่งชั้นตอนของชีวิต เพื่อบรรลุถึงการดำเนินชีวิตที่ดี ๆ ไปถึงจุดหมายปลายทางของชีวิต ซึ่งเป็นหน้าที่ของมนุษย์ที่เกิดขึ้นมาในโลกนี้ ถ้าถามว่า จุดมุ่งหมายในชีวิตของมนุษย์คืออะไร? อะไรคือหน้าที่ของมนุษย์? ท่านเส บาบา ได้ตอบว่า "ก็เพื่อค้นหาพบความจริงว่า พระเจ้าได้ให้ร่างกายนี้แก่มนุษย์ เพื่อกระทำการช่วยเหลือเกื้อกูลต่อเพื่อนมนุษย์ มนุษย์มีหน้าที่พื้นฐานคือการสงเคราะห์ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน จงเพิ่มพูนการสงเคราะห์กัน"๓๓

เราอาศัยอยู่ในสังคมพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน เพื่อปลดเปลื้องความจำเป็นอันปัจเจกต่างวชของเรา แต่เรากลับลืมเลือนสิ่งที่เราเป็นหนี้ต่อสังคม ผู้คนต่างมุ่งแสวงหาประโยชน์ส่วนตน คารงชีวิตอยู่อย่างเห็นแก่ตัว

๓๒. Sai Baba, 1976, September. (Interview with R.K. Karanjia, editor of Blitz) : 7 - 8.

๓๓. Sai Baba, "Devotion is pure love for God" : SANATHANA SARATHI (September 1994), : 225.

การบริการต่อสังคมนั้น เป็นหน้าที่อันดับแรกของมนุษย์ นี่คือ กรรมะ (Karma) การเข้าไปเกี่ยวข้องกับดำเนินการต่อกิจการอันเป็นสาธารณประโยชน์นั้น เป็น การอุทิศถวายหรือภักติ (Bhakti) และความดีความรู้สึกที่ว่า "ขอให้ทุกคน จงมีแต่ความสุข" ความสำนึกและตระหนักฐานความรู้สึก เช่นนี้ เรียกว่า ความรู้ที่ แท้จริง (Jnana) ขอให้เข้าใจว่าความสุข (Happiness) ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ หมายถึง ความสุขในทางจิตวิญญาณ (Spiritual) เป็นความสุขที่ได้รับจาก การประกอบกรรมช่วยเหลือเกื้อกูลเพื่อนมนุษย์ เพื่อกิจการอันเป็นประโยชน์ต่อ สาธารณะชนในสังคม เป็นความสุขที่เกิดขึ้น "ภายใน" มิใช่ความสุขทางเนื้อ หนัง หรือความสุขในทางกาย หรือประสาหรับสัมผัสต่างๆ

๓.๒.๑. ปุรุชารถธรรม ๔ หรือ อาศรม ๔

ท่านเสนา บาบา ยังได้เน้นถึงการดำเนินชีวิตที่ดี ตามแบบที่คัมภีร์ พระเวทได้เคยให้หลักการไว้ ท่านเรียกว่า ปุรุชารถะ (Purusharthas) หรือที่เรารู้จักกันดีในชื่อว่าอาศรม ๔ ซึ่งได้แก่ ๑.ธรรมะ (Dharma) ๒.อรรถะ (Artha) ๓.กามะ (Kama) และ ๔.โมกษะ (Moksha)

ก่อนอื่นเราควรทำความเข้าใจคำว่า ปุรุชะ (Purusha) ก่อสร้าง โดยทั่วไป คำนี้ใช้กับบุคคลเพศชาย แต่ "ปุรุชะ" หมายถึง ชีวาคมัน อากมัน พรชณา และพรหมัน หรือไฮตันยา (Chaitanya) หรือสติสัมปชัญญะ หรือ จิตบริสุทธิ์ที่อยู่ในสิ่งมีชีวิตทั้งมวล ซึ่งแตกต่างไปจากประภคิตี (Prakriti) อันได้แก่ ร่างกาย และโลกแห่งปรากฏการณ์ ประภคิตีเป็นตัวแทนของเพศหญิง ในขณะที่จิตบริสุทธิ์หรือปุรุชะ เป็นตัวแทนของเพศชาย แต่อย่างไรก็ตาม คำว่า "ปุรุชะ" นี้สามารถใช้ได้ทั้งผู้ชายและผู้หญิง หมายความว่าทั้งผู้ชายและผู้หญิง สามารถบรรลุจุดมุ่งหมายของชีวิตได้เท่าเทียมกัน เพศมิได้เป็นอุปสรรคหรือสิ่ง ส่งเสริมในการสำนึกถึงจุดมุ่งหมายของชีวิต ต่อไปเราจะพิจารณาถึงความ หมายของ เป้าหมายในชีวิตทั้ง ๔

๓.๒.๑.๑. ธรรมะ (Dharma) ท่านเสนา บาบา ได้อธิบาย ไว้ว่า ธรรมะจะเป็นสิ่งที่มาก่อนในบรรดาจุดมุ่งหมายของชีวิต โดยทั่วไปแล้ว

เมื่อกล่าวถึงคำว่า ธรรมะ มักจะหมายถึงกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวกับการแสวงบุญ การทำบุญทำทาน และการกระทำที่ดีต่างๆ แต่กิจกรรมเหล่านี้ในทรรศนะของท่านไฮ บาบาแล้ว เป็นเพียงการตอบสนองความพึงพอใจทางด้านจิตใจเท่านั้น สิ่งเหล่านี้มีค่านำไปสู่พระเจ้า ธรรมะ คือ ตัวตนจริงของพระเจ้าผู้เป็นเจ้าของ (Embodiment of Divinity) การกระทำและความพยายามใดเพื่อให้บรรลุความเป็นหนึ่งเดียวกับพระเจ้าแล้วไซ้ สิ่งนี้เท่านั้นจึงจะเรียกว่า "ธรรมะ"

๓.๒.๑.๒. อรรถะ (Artha) ในความหมายดั้งเดิม ตามที่เข้าใจกันนั้นหมายความว่า "ความสมบูรณ์พร้อมด้วยทรัพย์สินสมบัติ"^{๓๔} หรือเข้าใจว่าเป็นความร่ำรวยในทรัพย์สินเงินทองในทางวัตถุต่างๆ ในเรื่องของอรรถะนี้ท่านไฮ บาบาได้กล่าวว่า "เป็นความร่ำรวยชนิดใดที่เราควรจะให้ชื่อว่าหามาให้ได้ สิ่งนั้นควร เป็นความร่ำรวยในทางความรู้หรือญาณ (Jnana) เป็นความร่ำรวยความรู้ในพระเจ้า หรือ พรหมันชญาณ (Brahma jnana)" การมุ่งหาความรู้ชนิดนี้ในทรรศนะของท่านแล้ว เป็นความร่ำรวยอันแท้จริง มีใช่การมุ่งหาเงินทอง และการครอบครองในทรัพย์สินสมบัติต่างๆ ความรู้ชนิดนี้เท่านั้นที่จะนำมามนุษย์ไปสู่เป้าหมายของชีวิต

๓.๒.๑.๓. กามะ (Kama) ก็เช่นเดียวกัน มีใช่เป็นเพียงความอยาก (Desire) เพื่อการแสวงหาความสุขทางโลก ซึ่งเป็นความสุขเพียงชั่วคราวและไม่ยั่งยืน ความทะยานอยากทั้งหลายควรมุ่งไปสู่ "โอมะ" ซึ่งหมายถึงความเป็นอิสระ หรือความหลุดพ้นจากความยึดมั่นถือมั่นจากวัตถุในทางโลกทั้งปวง และปลุกฝังความยึดมั่นถือมั่นในพระเจ้า

๓๔. สุนทร ฌ รังษี, ปรัชญาอินเดีย : ประวัติและลัทธิ (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๐) หน้า ๒๖.

๓.๒.๑.๔. โหมคะ (Moksha) หมายถึง การเข้าถึง ความหลุดพ้นจากทุกข์โศกสิ้นเชิงและตลอดไป^{๓๕} มีความต่อเนื่องมาจากขั้นที่สาม ความยึดมั่นถือมั่นในใจของวัตถุนั้นเรียกว่า "โหมทะ" (Moha) ส่วนการสละ ละวางความยึดมั่นถือมั่นเหล่านี้เรียกว่า คชายา (Kshaya) นำไปสู่ โหมทะ-คชายา (Moha-Kshaya) หรือโหมคะ (Moksha)^{๓๖}

๓.๒.๒. ความรักคือพลังชีวิต

ท่านเส บาบา เน้นคำสอนของท่านในเรื่อง "ความรัก" เป็นอย่างมาก จากความรักที่มนุษย์มีต่อตนเอง พัฒนาออกไปเป็นความรักที่มีต่อเพื่อนมนุษย์ จนในที่สุดขยายพัฒนาออกไปรวมเข้ากับความรักสากลหรือพรหมัน ถึงกับมีคำสอนบอกว่า เพียงพัฒนาแผ่ขยายความรักในพระเจ้า ชีวิตของมนุษย์เราก็สามารถบรรลุถึงสิ่งที่ดีที่สุด หรือความจริงอันค้ำสุดท้าย หรือความสุขอมตะได้ ท่านกล่าวว่า "พรหมันั้นเต็มไปด้วยความรัก และเป็นตัวแทนแห่งความรัก ความรักของพวกท่าน(มนุษย์)ควรหลอมละลาย กับความรัก(สากล)นี้ ซึ่งเป็นหนึ่ง เดียวเท่านั้น ไม่มีลำดับที่สอง เป็นภาวะที่ไม่มีสองหรืออเทวนิยม ธรรมชาติอันเป็นสาระคละแห่งความรักนี้คือ ความเสียสละ (Sacrifice) จะไม่มีความเกลียดชังร่วมอยู่ได้เลย ไม่ว่าจะถูกอยู่ในสภาวะแวดล้อมเช่นใด เป็นความรักนี้เองที่เป็นตัวการที่อาจทำให้บุคคลผู้หนึ่งผู้ใดมาอยู่ใกล้ชิด หรือห่างไกลออกไป เป็นความรักนี้เองที่ขับไล่ความรู้สึกแบ่งแยกต่างวออกไป และสนับสนุนส่งเสริมความรู้สึก เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ความรักยกระดับมนุษย์ขึ้นมาจากสัตว์ ความรักหรือ เปรมะคือพลังชีวิต(ปราณ)ของมนุษย์ และตัวตนของพลังชีวิตนี้เองก็คือ ความรัก ผู้ใดปราศจากความรักก็เป็นเหมือนคั้งซากศพที่

๓๕. สุนทร ฌ รังษี, ปรัชญาอินเดีย : ประวัติและลัทธิ (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๐) หน้า ๒๖.

๓๖. Sai Baba, "Sathya and Dharma : Bases of Life" : SANATHANA SARATHI (April 1994) : 96.

ไร้ชีวิต ความรักจะแสดงออกกับบุคคลผู้ซึ่งมีชีวิตเท่านั้น ไม่มีใครจะรักซากศพ
ดังนั้น ความรักกับชีวิตจึงมีความสัมพันธ์ภายในที่ใกล้ชิดกันอย่างยิ่ง" ๓๗

"ในทางโลกนั้นเราสามารถเห็นได้ว่า ความรักได้แสดงตนออกมา
ในหลายรูปแบบ เช่น ความรักระหว่างมารดากับบุตร สามีกับภรรยา และ
ความรักในหมู่ญาติพี่น้อง ความรักนี้มีพื้นฐานมาจากความสัมพันธ์ทางกายภาพ
อันเกิดขึ้นมาจากแรงกระตุ้นของตัวคนอันเป็นร่างกายเนื้อหรืออีโก้ (Ego) หรือ
ที่เราเรียกว่าความเห็นแก่ตัว แต่ความรักพระเจ้านั้นไร้ซึ่งความเห็นแก่ตัว
เป็นความรัก เพื่อเห็นแก่ความรัก เพียงอย่างเดียว สิ่งนี้เรียกว่าภक्तिหรือการ
อุทิศตน คุณสมบัติลำดับที่หนึ่งของความรักนี้ก็คือ เพื่อที่จะให้ มิใช่เพื่อที่จะรับ
สอง ความรักไม่รู้จักความกลัว และสาม เป็นความรัก เพื่อเห็นแก่ความรัก
เท่านั้นมิได้ เห็นแก่แรงกระตุ้นของความเห็นแก่ตัว เมื่อนำคุณสมบัติทั้งสามแ่งมูมนี
มาอยู่ร่วมกัน เรียกว่าอีกอย่างหนึ่งว่า ปราปาดติ (Prapatti) หรือ การมอบ
น้อมถวายตน (Surrender) เมื่อผู้ใดยืนคืออยู่ในทัศนคติแห่งการนอบน้อม
ถวายตนนี้แล้ว ผู้นั้นก็จะประสบกับความสุขอันล้นพ้น (Bliss)" ๓๘

๓๗. Sai Baba, Cultivate forgiveness and Love :
SANATHANA SARATHI (February 1994) p.49.

๓๘. Ibid., p.49.